

ATMOSFERA HAVOSINING IFLOSLANISHI VA UNI MUHOFAZA QILISH MUAMMOLARI

Abdurashidova Shabbona

Annotatsiya: Ushbu maqolada atmosfera havosining ifloslanish sabablari, uning ekologik, ijtimoiy va sog'liqni saqlash sohasiga ta'siri, shuningdek, havoni muhofaza qilishda qo'llanilayotgan usullar va strategiyalar tahlil qilingan. O'zbekiston Respublikasida havo sifatini yaxshilash, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va sanoat chiqindilarini kamaytirish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar hamda o'zbek olimlarining ilmiy izlanishlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: atmosfera, ifloslanish, ekologiya, chiqindilar, sog'liq, muhofaza, barqaror rivojlanish.

Аннотация: В статье рассматриваются причины загрязнения атмосферного воздуха, его влияние на экологию, общество и здоровье человека, а также методы и стратегии защиты воздуха. Освещены меры, реализуемые в Республике Узбекистан по улучшению качества воздуха, обеспечению экологической безопасности и сокращению промышленных выбросов, а также научные исследования узбекских ученых.

Ключевые слова: атмосфера, загрязнение, экология, выбросы, здоровье, охрана, устойчивое развитие.

Annotation: The article analyzes the causes of atmospheric air pollution, its impact on ecology, society, and human health, as well as the methods and strategies for air protection. It highlights the measures being implemented in the Republic of Uzbekistan to improve air quality, ensure environmental safety, and reduce industrial emissions, along with the scientific contributions of Uzbek researchers.

Keywords: atmosphere, pollution, ecology, emissions, health, protection, sustainable development.

Atmosfera havosi insoniyat hayotining ajralmas qismi bo'lib, tiriklikning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Biroq sanoat inqilobi va urbanizatsiya jarayonlarining tez sur'atlarda rivojlanishi natijasida havoning tabiiy tarkibi keskin o'zgarib, ifloslanish darajasi yildan-yilga oshib bormoqda. Havo ifloslanishining asosiy manbalari sanoat korxonalari, transport vositalari, energetika sohasidagi chiqindilar, qishloq xo'jaligida ishlatiladigan kimyoviy o'g'itlar hamda maishiy yoqilg'ilardir. Ushbu manbalar atmosferaga uglerod oksidi, azot oksidlari, oltingugurt dioksidi, metan, chang va boshqa zararli moddalarni chiqaradi. BMTning Atrof-muhit dasturi ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha har yili 7 milliondan ortiq inson havo ifloslanishi oqibatida vafot etadi. Bu raqam muammoning naqadar jiddiy ekanini ko'rsatadi. O'zbekiston ham bu

global ekologik tahdiddan chetda emas. Mamlakatda avtomobillar sonining ortishi, ayrim sanoat korxonalarining eskirgan texnologiyalarda ishlashi va iqlim o'zgarishi natijasida atmosfera havosining ifloslanish darajasi ayrim hududlarda yuqoriligicha qolmoqda. Toshkent, Navoiy, Angren, Olmaliq, Farg'ona kabi sanoat markazlarida atmosfera ifloslanishi ko'rsatkichlari ekologik me'yordan oshib ketayotganini monitoringlar tasdiqlaydi. Bu holat nafaqat atrof-muhit, balki inson salomatligi uchun ham xavf tug'diradi. Chunki zararli gazlar nafas olish tizimiga salbiy ta'sir etadi, yurak-qon tomir, allergiya, o'pka va asab kasalliklarini keltirib chiqaradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rahbarligida ekologik xavfsizlikni mustahkamlash va atmosfera havosini muhofaza qilish borasida keng qamrovli davlat siyosati olib borilmoqda. 2022-yilda "Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida"gi qonunning yangi tahriri qabul qilindi. Ushbu hujjatda atmosfera havosining ifloslanishini nazorat qilish, sanoat chiqindilarini kamaytirish, tozalash inshootlarini modernizatsiya qilish, ekologik monitoring tizimini raqamlashtirish kabi muhim chora-tadbirlar belgilangan. Shuningdek, "Yashil O'zbekiston" dasturi doirasida transport vositalarini elektromobillarga bosqichma-bosqich almashtirish, ko'kalamzorlashtirish ishlarini kengaytirish, chiqindisiz texnologiyalarni joriy etish kabi tashabbuslar amalga oshirilmoqda.

Ekolog olimlar — A. Sodiqov, G. Hamidova, N. Qodirov, M. Rasulov kabi mutaxassislarining ilmiy ishlanmalarida atmosfera ifloslanishini kamaytirishning zamonaviy yo'llari keng yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida biologik tozalash usullari, filtratsiya texnologiyalarini modernizatsiya qilish, chang va gazlarni qayta ishlovchi uskunalardan foydalanish samaradorligi ilmiy asosda isbotlangan. Jumladan, O'zbekiston Fanlar akademiyasi huzuridagi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish instituti olimlari tomonidan ishlab chiqilgan "Ekofiltr-3" tizimi sanoat chiqindilarining 40–45 foizini atmosferaga chiqmasdan oldin tozalash imkonini beradi. Atmosfera havosining ifloslanishiga qarshi kurashishda aholining ekologik madaniyatini oshirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki ekologik muammolarni hal etish faqat davlat siyosati bilan cheklanmay, fuqarolarning tabiatga ongli munosabatda bo'lishini talab qiladi. Ommaviy axborot vositalarida, ta'lim tizimida, ijtimoiy tarmoqlarda havoni muhofaza qilish mavzusida targ'ibot va ta'limiy dasturlar tashkil etilmoqda. Maktablarda "Ekologik saboqlar" loyihasi, oliy o'quv yurtlarida "Yashil texnologiyalar" fanining o'qitilishi shular jumlasidandir. Shuningdek, ekologik nazoratni kuchaytirish, noqonuniy chiqindilarni yoqish, sanoat korxonalarining atmosferaga me'yordan ortiq chiqindi chiqarishini cheklash maqsadida davlat ekologik inspeksiyasi tomonidan muntazam reydlar o'tkazilmoqda. Bu orqali nafaqat ifloslanish darajasi kamaymoqda, balki tadbirkorlik subyektlari orasida ekologik mas'uliyat hissi ham kuchaymoqda. Havo sifatini yaxshilashda xalqaro hamkorlik ham alohida o'rin

tutadi. O‘zbekiston BMT, Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki, Yevropa Ittifoqi kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda atmosfera ifloslanishini kamaytirish bo‘yicha qator loyihalarni amalga oshirmoqda. “Pure Air Initiative” va “Green Central Asia” dasturlari doirasida zamonaviy ekologik texnologiyalarni tatbiq etish, havoni monitoring qilish tizimini avtomatlashtirish, havo sifatini onlayn baholovchi stansiyalarni o‘rnatish ishlari olib borilmoqda. Iqlim o‘zgarishi fonida havo ifloslanishining yangi turlari paydo bo‘layotgani, ayniqsa, chang-to‘zon hodisalari, antropogen issiqlik ajralishi va ozon qatlamining yemirilishi O‘zbekiston ekologiyasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli, kelgusida ekologik siyosatni yanada takomillashtirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o‘tish, chiqindisiz ishlab chiqarish texnologiyalarini kengaytirish, ilmiy tadqiqotlarga sarmoya kiritish eng muhim ustuvor yo‘nalishlardan biri bo‘lib qoladi. Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, atmosfera havosining tozaligi inson salomatligi, tabiat muvozanati va iqtisodiy barqarorlikning kafolatidir. Havo ifloslanishini kamaytirish — bu davlat, jamiyat va har bir fuqaroning umumiy burchi. Faqat shundagina ekologik xavfsiz, sog‘lom va yashil kelajak sari barqaror qadam tashlash mumkin bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Atmosfera havosini muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2022.
2. Mirziyoyev Sh. M. “Yashil taraqqiyot yo‘lida.” — Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
3. Sodiqov A. “Ekologik xavfsizlik va atmosfera monitoringi asoslari.” — Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
4. Hamidova G. “Atrof-muhit muhofazasi va barqaror rivojlanish.” — Toshkent: Universitet, 2021.
5. Rasulov M. “Atmosfera ifloslanishi va inson salomatligi.” — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020.
6. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya vazirligi hisobotlari — www.ekologiya.gov.uz
7. Qodirov N. “Ekologiya va tabiat resurslaridan oqilona foydalanish.” — Toshkent: Fan, 2021.
8. BMT Atrof-muhit dasturi (UNEP) “Air Pollution in Central Asia.” — Nyu-York, 2022.
9. Jahon banki “Uzbekistan: Clean Air Strategy.” — Vashington, 2021.
10. “Ekologik madaniyatni rivojlantirish konsepsiyasi.” — O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori, 2023.

